

Висновки

1. Узагальнюючі статистичні дані щодо експортного потенціалу країни, слід констатувати збільшення й раціоналізацію експорту, що безумовно можна розглядати як позитивний момент в економічному розвитку України на шляху її інтеграції в міжнародний економічний простір.

2. Слід констатувати достатній потенціал країни для зміцнення своїх позицій на світовому ринку та можливості для розширення експортної політики, коли поруч із розвитком традиційного експорту розвиватимуться й потенційні експортні галузі відповідно до тенденцій на світовому ринку.

3. Для розбудови в країні інноваційної економіки вкрай необхідна відповідна інфраструктура, а саме: технопарки, юридична підтримка захисту інтелектуальної власності, венчурні фонди, компанії, які підтримують стартапи, що системно сприяє інтеграції країни в міжнародний економічний простір.

Список використаних джерел

1. www.ukrstat.gov.ua
2. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього [Текст]: [кол. монографія] / А.І. Кудряченко [та ін.]; кер. авт. кол. і наук. ред. А.І. Кудряченко; НАН України, Інститут європейських досліджень. – К.: Фенікс, 2009. – 541 с.
3. Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи [Текст]: монографія / В.А. Манжолі [та ін.]; ред. Л.В. Губерський; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2007. – 320 с.
4. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис [Текст] / Игорь Бураковский, Алексей Плотников. – Х.: Фолио, 2010. – 417 с.
5. Европейский Союз и трансформация экономики Украины [Текст] / Е. Сискос; ред. О.Г. Белорус; НАН Украины, Институт мировой экономики и международных отношений. – К.: [б.в.], 1997. – 223 с.

Л.М. ГАНУЦАК–ЕФІМЕНКО,
к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій

Перспективи розвитку малого та середнього бізнесу на основі інтеграційної взаємодії

У статті викладено результати досліджень щодо мотивів створення та функціонування інтеграційних об'єднань підприємств малого та середнього бізнесу, проаналізовано перспективи їхнього розвитку на основі інтеграційної взаємодії.

Ключові слова: економічна інтеграція, об'єднання, види інтеграційних процесів, спільні підприємства, мотиви інтеграції.

В статье изложены результаты исследований относительно мотивов создания и функционирования интеграционных объединений предприятий малого и среднего бизнеса, проанализированы перспективы их развития на основе интеграционного взаимодействия.

Ключевые слова: экономическая интеграция, объединение, виды интеграционных процессов, совместные предприятия, мотивы интеграции.

The results of researches are expounded in the article, in relation to reasons of creation and functioning of integration associations of enterprises of small and middle business, the prospects of their development are analysed on the basis of integration cooperation.

Keywords: economic integration, association, types of integration processes, joint ventures, reasons of integration.

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси в принципі не є чимось винятковим для економіки України. За часів СРСР

існували тісні і стійкі господарсько-економічні зв'язки між основними ланками єдиного народногосподарського комплексу. Між тим і в пору функціонування планово-централізованої системи державного управління інтеграційні процеси відповідали парадигмі, раціональній з огляду на тодішні обставини. По-перше, інтегроване комплексотворення здійснювалося на командно-адміністративних засадах із чітко визначеними для підприємств постачальниками та споживачами, яким вони продавали продукцію за твердими закупівельними цінами. По-друге, існували розбіжності в матеріальних інтересах господарюючих суб'єктів сировинного і переробного виробництва. По-третє, ціновий механізм, який обслуговував взаємовідносини між господарськими партнерами, не повною мірою враховував фактичні витрати виробництва.

З початком ринкових перетворень, поступовим переходом до вільного ціноутворення колишні інтеграційно-економічні зв'язки між господарюючими суб'єктами зазнали відчутного розладу, а подекуди й повної руйнації. Саме тому першочерговим завданням є з'ясування сутності економічної інтеграції у принципово нових умовах, які склалися в нашій країні за часи її незалежності.

Ефективним інструментом посилення здатності підприємств малого та середнього бізнесу протистояти зовнішнім загрозам та викликам є економічна інтеграція. Застосування системного підходу до з'ясування її сутності встановило, що в середовищі підприємств малого та середнього бізнесу еко-

номічна інтеграція проявляється у налагодженні виробничо-технологічних та управлінських зв'язків шляхом консолідації зацікавлених сторін на основі визначених принципів, що приводить до спільного використання ресурсів, об'єднання капіталів, збуту виробленої продукції заради створення сприятливих умов ведення бізнесу, підвищення конкурентоспроможності та отримання прибутку з урахуванням інтересів кожного учасника та розподілу відповідальності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Розрізняють декілька аспектів у трактуванні економічної інтеграції, зокрема міжнародний, який характеризує об'єднання та взаємодію економічних систем декількох країн. Так, в Економічному словнику-довіднику зазначено: «Інтеграція економічна – процес інтернаціоналізації господарського життя; припускає зближення і взаємоприспособування окремих національних господарств» [2]. З нашого погляду, наведені міркування хоча і виглядають дещо перебільшеними для більшості вітчизняних підприємств малого та середнього бізнесу, але окремі приклади їхньої співпраці з закордонними партнерами в недалекому минулому все більше перестатимуть у тенденцію з ознаками закономірності.

Другий аспект – міжгалузевий. Більшість дослідників визначають його як об'єднання економічних суб'єктів, посилення їхнього взаємозв'язку, розвиток взаємовідносин між ними, що відбуваються як на рівні національних господарств, окремих країн, так і безпосередньо між підприємствами, фірмами, компаніями, корпораціями в інтересах більшого задоволення потреб учасників цього процесу у відповідних товарах та послугах [2, 7, 10].

Третій аспект економічної інтеграції – внутрішньогалузевий, що природно доповнює два згаданих вище.

Метою статті є визначення перспектив розвитку підприємств малого та середнього бізнесу за рахунок інтеграційної взаємодії.

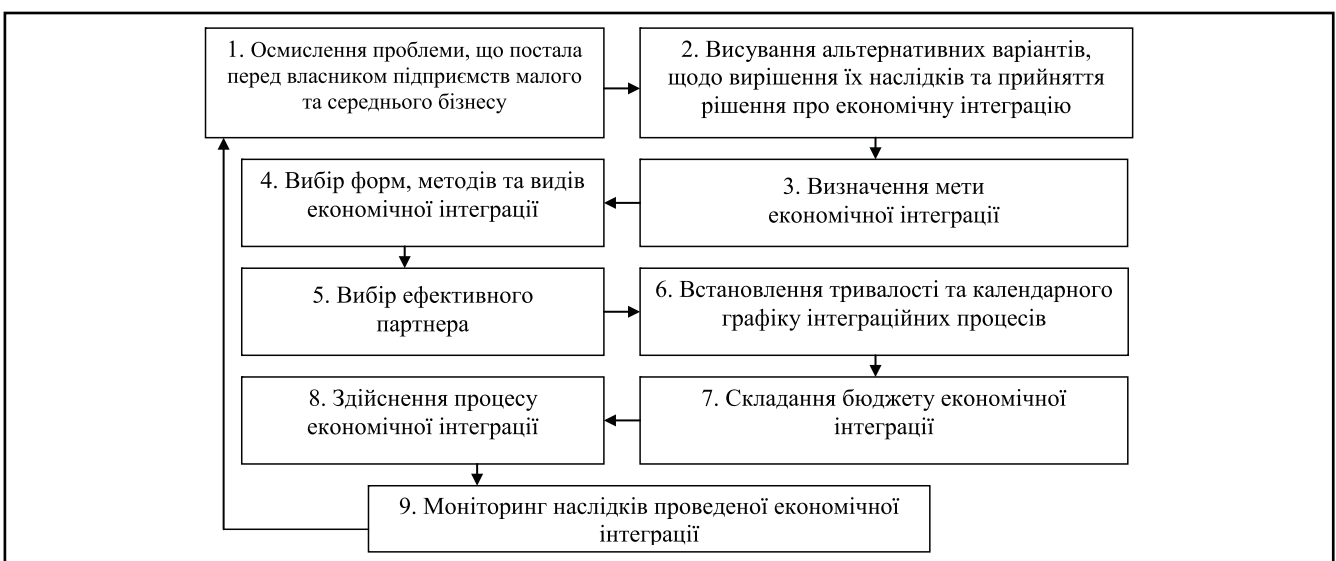
Виклад основного матеріалу. До об'єднання вітчизняних підприємств підштовхують спонукальні чинники марке-

тингового, виробничого та управлінського характеру. Їх окреслення у сукупності із визначеними передумовами консолідації та цілями, яких прагне досягти підприємства малого та середнього бізнесу, налагоджуючи зв'язки із партнерами, відкриває перспективи визначення виду економічної інтеграції. В середовищі, що розглядається, види взаємодії різняться за сферою дії інтеграції, методом її реалізації, способом формалізації, характером інтеграційних зв'язків та функціональними напрямками.

Проте незалежно від того, що саме спонукало підприємства до економічної інтеграції, рішення щодо неї приймається менеджментом у певній послідовності (див. рис.). Сукупність фаз, з яких вона складається, формує сутність економічної інтеграції для досліджуваних підприємств.

Як бачимо із наведеної схеми, передумовою проведення економічної інтеграції є осмислення менеджментом підприємств малого та середнього бізнесу поточних та довготривалих проблем, які виникли перед керованими ними підприємствами. В контексті проблеми, що розглядається, мова йде про підтримання на належному рівні їхньої конкурентоспроможності. За результатами співставлення альтернативних варіантів вирішення проблем, які постали, і за умов, якщо власного потенціалу підприємства недостатньо для утримання або покращення позицій на ринку збуту, приймається рішення про економічну інтеграцію.

Чи не найголовнішим елементом процесу економічної інтеграції є визначення цілей (майбутнього стану об'єкта управління, що сприймається як бажаний для досягнення), які визначає власник підприємства. Генеральна ціль економічної інтеграції в середовищі підприємств малого та середнього бізнесу полягає у посиленні їхніх конкурентних позицій. Але на шляху до неї, в залежності від виявлених поточних проблем, зацікавлені особи можуть сформулювати низку проміжних цілей. Детальне вивчення практики управління підприємств малого та середнього бізнесу створило підґрунтя для їхньої систематизації, яку в узагальненому вигляді наведено в таблиці.

Складові процесу економічної інтеграції підприємств малого та середнього бізнесу [2, 8, 10]

Класифікація цілей економічної інтеграції підприємств малого та середнього бізнесу

Групи цілей, що постають перед менеджментом підприємств малого та середнього бізнесу		
зменшення витрат	збільшення прибутку	загальні цілі
Досягнення ефекту масштабу виробництва. Об'єднання науково-дослідної роботи та впровадження інновацій. Здешевлення доступу до інформації. Ліквідація дублюючих функцій у діяльності. Об'єднання маркетингу. Об'єднання дилерських та сервісних мереж. Прагнення зменшити податковий тиск	Збільшення обсягу продажів. Збільшення власної ринкової частки, яка належить товарам підприємства. Диверсифікація діяльності. Підвищення якості продукції, що випускається. Наявність взаємодоповнюючих ресурсів. Можливість отримання великих контрактів	Захист від поглинання. Покращення управлінських процесів. Захист від конкуренції. Підвищення рівня інвестиційної активності. Забезпечення фінансової стійкості. Підвищення статусу перед інвесторами та закордонними партнерами. Налагодження зв'язків з відповідними державними та місцевими органами влади. Особисті мотиви менеджерів

Якісно визначена ціль дозволяє здійснити ефективний вибір виду економічної інтеграції. За результатами, отриманими на попередніх етапах процесу впровадження економічної інтеграції, менеджери підприємств малого та середнього бізнесу обирають між жорсткими (інтеграція шляхом підписання юридичних зобов'язуючих угод) або м'якими (інтеграція шляхом погодження інтересів) її проявами. Однак слід зазначити, що інтеграція в сфері підприємств малого та середнього бізнесу відбувається, як правило, шляхом узгодження інтересів сторін із підписанням відповідних юридичних документів, які розподіляють права й взаємні зобов'язання між ними. Це означає, що м'які методи її запровадження доповнюються жорсткими [2].

За характером зв'язків економічна інтеграція може бути:

а) вертикальною, яка відзначається взаємодією двох і більше компаній, що виробляють компоненти, необхідні для виробництва однотипної продукції. Своєю чергою, розрізняють прогресивну вертикальну інтеграцію (об'єднання з підприємствами, що є складають дистриб'юторську мережу) та регресивну вертикальну інтеграцію (об'єднання з підприємствами, що є постачальниками сировини та напівфабрикатів);

б) горизонтальною – це співробітництво двох і більше компаній, які виготовляють однакову кінцеву продукцію. Горизонтальна інтеграція учасників дає можливість її ініціатору (здебільшого виробнику або посереднику) позбутися будь-яких перешкод на шляху товару, створеного ним, до споживача.

Вертикальна й горизонтальна інтеграції проявляються не тільки в інтегрованих компаніях, а й справляють вплив на становище відповідних регіонів, оскільки відбуваються структурні зміни на регіональних ринках ресурсів, робочої сили, інвестицій, готової продукції тощо;

в) конгломератна – це об'єднання в єдину структуру різних виробничих ліній, що дозволяє значною мірою вирівняти потоки грошових коштів при циклічному попиті на деякі види продукції;

г) змішаними видами економічної інтеграції є: діагональна (обумовлена консолідацією з підприємством, що знаходиться на другому рівні вертикального виробничого циклу та випускає паралельні види продукції) та комбінована (визначається об'єднанням одночасно вздовж технологічного

ланцюжка та за паралельними видами продукції). Головні їх переваги полягають у зменшенні ризиків втрат, пов'язаних із виготовленням сезонної продукції, а також організацією окремих ринків збуту для різних товарів тощо;

д) ар'єргардна – це особливий вид економічної інтеграції, мета якої полягає у створенні спільної системи енерго- та теплозабезпечення [2].

Підприємства малого та середнього бізнесу можуть вдатися до статутної та до контрактної економічної інтеграції. Перша передбачає співпрацю на базі знову створеного підприємства. Суб'єкти інтеграційних відносин в цьому випадку взаємодіють не як юридичні особи, а як структурні підрозділи підприємства. Можливий варіант надання складовим підприємства статусу юридичних осіб – перетворення на корпорацію.

При контрактній формі учасники економічної інтеграції повністю зберігають самостійність і права юридичної особи, але в той же час підпорядковують свою діяльність інтересам досягнення високих кінцевих результатів всього технологічного ланцюга. Безперечними перевагами контрактної інтеграції є її висока гнучкість, мобільність і оперативність. За умов панування недержавних форм власності на засоби виробництва важко, а інколи і недоцільно створювати господарську одиницю, до якої входили б усі технологічні ланки виробництва: потрібно придбати або такі самі підприємства або відповідні пакети акцій (інші корпоративні права). Це потребує мобілізації великих обсягів фінансових ресурсів і часу. Організувати ж взаємодію цих ланок на контрактній основі набагато простіше і з тією ж гарантією обов'язковості виконання учасниками домовленостей своїх обмежених технологічних функцій.

У сфері підприємств малого та середнього бізнесу контрактну інтеграцію більшість науковців вважають найприйнятнішою. Цьому є пояснення: лише в її рамках можна без зайвого клопоту змінювати масштаби співробітництва за рахунок відповідного коригування як кількості учасників, так і обсягів взаємних зобов'язань, що особливо важливо при нестабільній ринковій кон'юктурі. Організація укладання контракту потребує і набагато менше часу порівняно з формальними процедурами, притаманними іншим формам інтеграції. Характер і глибина взаємодії на основі контракту також легко регулюються. Нарешті, контрактні відносини, як

вже зазначалося, є обов'язковими компонентами і інших видів інтеграції – кооперативної інтеграції об'єднань і структур.

Функціональні напрями економічної інтеграції залежать від поставлених цілей та вибору об'єкта інтеграції і направлені на досягнення оптимального балансу між ефективністю діяльності та стабільністю позицій підприємства на ринку. Так, наприклад, економічна інтеграція в сфері маркетингу націлена на створення спільних систем поставок та збуту. Об'єктом виробничої інтеграції є продукт, що випускає підприємство, та технології його виробництва. Фінансова інтеграція передбачає формування такої структури капіталу, при якій показники ліквідності та платоспроможності будуть відповідати вимогам ринку, створюються передумови залучати більше кредитних ресурсів і зменшити ризики, пов'язані з їх погашенням.

Управлінська економічна інтеграція передбачає консолідацію зусиль менеджменту декількох підприємств у сфері їх керування з метою усунення дублювання фікцій управління та підвищення ефективності їх виконання. Метою економічної інтеграції в сфері інновацій є спільна організація науково-дослідної роботи та запобігання невдач під час трансферту нововведень. При соціальній інтеграції відбувається погодження дій персоналу підприємств з його орієнтацією на конкурентоспроможне функціонування підприємств. Об'єктом екологічної інтеграції є об'єднання спільних зусиль з метою запобігання негативному впливу на довкілля.

Варто зазначити, що в період стрімкого нарощування темпів глобалізації та з урахуванням її наслідків важливого значення для підприємств малого та середнього бізнесу набувають спільні підприємства (СП). Їх створення супроводжується інтеграцією капіталів національних та закордонних інвесторів, яких об'єднує загальний інтерес з довготривалим об'ємом співробітництва.

Ще однією складовою процесу впровадження економічної інтеграції підприємств малого та середнього бізнесу є прийняття рішення щодо партнера по спільній діяльності. Його вибору передують ретельний аналіз зовнішнього оточення з попереднім окресленням кола ймовірних фірм-претендентів. Від того, наскільки вдало воно буде виконано, залежить обґрунтованість вибору ефективного спільника, а відтак і результативність інтеграційного процесу в цілому, оскільки його наслідки залежать від зацікавленої участі кожного.

Важливість розробки календарного графіку здійснення економічної інтеграції пояснюється надзвичайною динамікою як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства. Інтеграцію підприємств малого та середнього бізнесу потрібно проводити якнайшвидше. Адже зволікання в процесі її реалізації призведе до втрати контролю над поточними проблемами, які виникають на консолідованих підприємствах.

Складання бюджету здійснення економічної інтеграції передбачає вирішення такого завдання, як визначення загального обсягу витрат на реалізацію усіх інтеграційних заходів. Зрозуміло, що видатки на проведення інтеграційних процесів не повинні перевищувати вигод, які очікується отримати.

Результатом розробленого плану економічної інтеграції є його безпосереднє впровадження та постійний моніторинг її наслідків із внесенням коректив у відповідності до змін, які відбуваються ззовні та в середині об'єднання.

Висновки

Підсумовуючи вищенаведене, отримуємо підстави для висновку, що економічна інтеграція в сфері підприємств малого та середнього бізнесу виявляється у налагодженні виробничо-технологічних та управлінських зв'язків шляхом консолідації зацікавлених сторін на основі визначених принципів, що приводить до спільного використання ресурсів, об'єднання капіталів, збуту виробленої продукції заради створення сприятливих умов ведення бізнесу, підвищення конкурентоспроможності й отримання прибутку з урахуванням інтересів кожного учасника та розподілу відповідальності.

Позитивними наслідками інтеграції підприємств малого та середнього бізнесу в ринковій економіці є: їхнє пристосування до несприятливих обставин; досягнення фінансово-економічного ефекту; зміна форми власності та організаційно-правового статусу, технологій та методів управління виробництвом; отримання переваг у відносинах з контрагентами, а також із державою. Наступним кроком у визначенні шляхів підвищення конкурентоспроможності досліджуваних підприємств за рахунок використання економічної інтеграції є осмислення ефективних її форм.

Список використаних джерел

1. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність, планування): Терміни. Поняття. Персоналії: навч. екон. слов. – довід. для вищ. закл. освіти усіх рівнів акредитації [за наук. ред. Г.І. Башнина, В.С. Іфтемичука]. – Л.: Магнолія плюс. – 2004. – 682 с.
2. Генске М.А. Оценка эффективности и неэффективности слияний и поглощений / М.А. Генске // Менеджмент в России и за рубежом. – 2006. – №6. – С. 73–79.
3. Гончарова Н.П. Концептуальные параметры конкурентоспособности национальной экономики / Н.П. Гончарова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №8 (62). – С. 43–54.
4. Гордеев В.А. Тенденция к взаимодействию и сотрудничеству вместо конкуренции: новое подтверждение идей Т.С. Хачатурова / В.А. Гордеев // Вестник Московского университета. – Сер. 6. Экономика. – 2007. – №2. – С. 16–27.
5. Господарський кодекс України: [офіц. текст]. – К.: Кондор, 2004. – 208 с.
6. Гохан П. Слияния, поглощения и реструктуризация компаний / Патрик Гохан. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 741 с.
7. Григорак М.Ю. Тенденції розвитку і логістичної інтеграції авіакомпаній України / М.Ю. Григора, О.Й. Косарев // Економіка України. – №1. – 2003. – С. 4–11.
8. Дибач І.Л. Особливості економічної інтеграції невеликих підприємств / І.Л. Дибач // Наук. праці Миколаїв. держ. гуманіт. ун-ту:

Наук.–метод. журн. Економічні науки. – 2008. – Т. 89. – Вип. 76. – С. 95–103.

9. Дибач І.Л. Оцінка ефективності економічної інтеграції невеликих підприємств / І.Л. Дибач // Формування ефективного механізму корпоративного управління – сучасний стан та перспективи: тези

доп. Всеукраїн. наук.–практ. конф., 23 квіт. 2009 р. – Миколаїв: НУК, 2009. – С. 59–60.

10. Парсяк В.Н. Планування конкурентної спроможності малого підприємства / В.Н. Парсяк, І.Л. Дибач // Економіка: проблеми теорії та практики. – Д.: ДНУ, 2005. – №206. – 302 с. – С. 247–254.

В.І. КРИЛЕНКО,

к.е.н., доцент, Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова

Концептуальні засади економічної безпеки держави

Досліджено концептуальні засади економічної безпеки держави, виявлено найбільш значимі підходи до розкриття сутності категорії «економічна безпека держави».

Ключові слова: економічна безпека, інтереси, стійкість, незалежність, відтворення.

Исследованы концептуальные принципы экономической безопасности государства, определены наиболее значимые подходы к раскрытию сути категории «экономическая безопасность государства».

Ключевые слова: экономическая безопасность, интересы, стойкость, независимость, воссоздание.

This work investigates the conceptual principles of the economic security of the state, identifies the most important approaches to disclosing the entity of the category «economic security of the state».

Keywords: economic security, interests, stability, independence, reproduction.

Постановка проблеми. На сьогодні особливого значення набувають можливості економіки формувати безпеку держави, залишаючись при цьому стійкою і прогресуючою територією, здатною ефективно нейтралізувати економічні загрози або запобігати їх появі. Актуальність дослідження питань забезпечення економічної безпеки України зумовлена низкою об'єктивних чинників: системною трансформацією економіки України і визначенням її ролі та місця в сучасній світовій економіці, зростанням внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці, проблемами інвестиційної діяльності, масштабами тіньової економіки, узгодженням інтересів господарюючих суб'єктів, громадян і держави у контексті забезпечення економічної безпеки.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Окремі підходи до визначення ролі, складових економічної безпеки представлені в наукових працях Л.І. Абалкіна М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліла, В.К. Сенчагова та ін. Проте значна частина питань, що стосуються дослідження концептуальних засад економічної безпеки держави, потребує докладнішого науково–теоретичного опрацювання.

Метою статті є дослідження найбільш значимих підходів до розкриття сутності категорії «економічна безпека держави».

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те що поняття «економічна безпека» нещодавно увійшло до нормативної лексики і стало повноправним об'єктом дослідження економічної науки, питання її забезпечення, запобігання загрозам мають тривалу історію дослідження і вивчаються на стику різноманітних дисциплін: філософії, соціології, економіки. Вперше згадується про безпеку ще в Біблії (28 глава Старого Завіту). Етимологічно поняття «безпека» у перекладі з грецької означає «володіти ситуацією» [1, с. 47]. Урядом Російської імперії вперше офіційно було використано термін «безпека» в «Положенні про заходи до охорони державного порядку і суспільного спокою» від 14 серпня 1881 року. Вважається, що сучасний термін запровадив президент США Теодор Рузвельт у 1904 році [2, с. 9].

У працях вітчизняних економістів цей термін почав використовуватися лише наприкінці минулого століття. Проте за цей час напрацьовано специфічний категоріальний апарат із використанням невластивих класичній економічній науці термінів («загроза», «індикатор безпеки», «порогове значення» тощо), сформовано відповідний йому методологічний інструментарій аналізу, що свідчить про створення окремої підгалузі економічних досліджень – науки, яка займається вивченням теоретико–методологічних засад забезпечення економічної безпеки держави і має назву «екосестейт» [3].

Проте науці про економічну безпеку поки що притаманний значний методологічний еkleктизм. Учені дотепер не дійшли згоди щодо засадничих категорій цієї науки, в тому числі й щодо її ключового визначення – поняття «економічна безпека». Водночас спроби виробити специфічний аналітичний інструментарій щодо оцінки економічної безпеки та аналізу ефективності поточних рішень у сфері економічної політики часто лише поглиблюють сумніви у коректності підходів, що мають місце у цій сфері [3].

Поняття «економічна безпека» методологічно виводиться вченими насамперед із поняття «національна безпека», сутність якого в Законі України «Про основи національної безпеки України» розглядається як захищеність життєво ва-